

Скुरатко Тетяна Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української та зарубіжної літератур і
методик їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

СПЕЦИФІКА ШКІЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ **ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ**

У сучасній методичній науці особливої ваги набуває вивчення давньої української літератури. Важливо, щоб образи творів давнього письменства розкривалися в усій повноті і глибині, красі й невмирущості, адже вивчення історії української літератури розпочинається із осмислення його витоків. Писемна словесна творчість XI–XVIII ст. постає перед нами із самобутньою жанровою системою, специфічним набором художніх засобів, яскравими творіннями та літературними іменами, де важливе місце відводиться Г. Сковороді. Вважаємо, що вивчення давньої української літератури в школі загалом і творчості Григорія Сковороди зокрема є складним епізодом як для вчителів, так і для учнів, адже, сучасному читачеві важко збагнути художній код давніх літературних пам'яток. Погоджуємося із думкою В. Шевчука, що «художнє сприйняття сучасного читача сформоване у зовсім іншому, відмінному від давніх часів історичному й естетичному середовищі» [8, с. 5].

Проблема шкільного вивчення пам'яток давнього письменства представлена у наукових розвідках С. Абрамовича, М. Борецького, В. Мартинюка, Л. Куценка, В. Соболя, В. Сулими, Б. Степанишина, В. Шевчука та ін.

Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою у розробці нових підходів до шкільного вивчення пам'яток давнього письменства загалом і творчості Г. Сковороди зокрема. Нашою метою є визначення методичних особливостей вивчення творчої спадщини Григорія Сковороди у сучасній школі. Для досягнення мети було виконано такі завдання: здійснити загальний огляд творчості Григорія Сковороди в історико-культурній площині; виокремити методичні особливості вивчення барокової творчості митця у новій українській школі.

Творчість Сковороди – найвищий злет українського літературного бароко. Сковородинківські пісні, байки, діалоги, трактати, притчі, листи завершують добу українського бароко, а водночас і барокову літературу всієї Європи [2, с. 752].

Зазначимо, що ключове місце у шкільному курсі із вивчення давнього українського письменства відводиться творчості Григорія Савича Сковороди – видатного українського філософа, просвітителя-гуманіста, поета, байкаря, педагога, музиканта, фундатора української «філософії серця», ідеї «сродної праці», життя якого можна розглядати як своєрідну філософську творчість. Надзвичайно важливо, щоб дев'ятикласники зрозуміли, що Григорій Сковорода відіграє важливу роль у встановленні української літератури, він був її ідейним предтечею. Школярам потрібно пояснити, що поетична та прозова творчість Сковороди стала органічним складником нового письменства, яке розвивало гуманістичні, демократичні ідеї, заперечувало існуючий суспільно-політичний лад, вводило в літературу самотутні образи простих українців, обстоюючи їхні соціальні і національні права. Важливо донести до учнів, що саме творчість Григорія Савича мала вагомий вплив на подальшу українську літературну традицію, зокрема на творчість Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Миколи Гоголя, Павла Тичини, Максима Рильського, Юрія Клена, Платона Воронька, Миколи Вінграновського, Івана Драча, Ліни Костенко, Бориса Олійника, Дмитра Павличка, Василя Симоненка, Василя Стуса тощо. Наприклад, учням можна запропонувати ознайомитися із поемою-симфонією «Сковорода» П. Тичини, ліро-епічною поемою «Ніж у Сонці» І. Драча, де продовжуються літературні традиції Григорія Сковороди. Доцільно було б запропонувати школярам віднайти у цих творах сквородинківські мотиви.

Щоб учні зрозуміли твори Григорія Сковороди, уміли їх аналізувати, отримували від прочитання естетичне відчуття, потрібно навчити їх глибоко проникати у художню структуру твору. Завданням педагога, за словами В. Шевчука, є навчити школярів «естетично реалізовувати пам'ятки давнього письменства в художньому сприйманні» [8, с. 5], сформувати у дітей естетичний досвід, навчити глибоко проникати у зміст прочитаного, збагнути поетику тексту, простежити зміни, що відбулися в суспільно-історичному житті від моменту створення твору до його реценції читачем. Важливо запропонувати учням з'ясувати актуальність творів Г. Сковороди. Так, при вивченні поезії митця «De Libertate» варто наголосити, що у наш час цей твір звучить, як ніколи, актуально, адже тут зринає мотив «золотої вольності», уславлюється борня України за

свободу: «Що є свобода? Добро в ній яке? / Кажуть, неначе воно золотє? / Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото, / Проти свободи воно лиш болото» [3, с. 55].

Вважаємо, що шкільне вивчення творчості Григорія Сковороди повонно базуватися на естетичному аспекті, апелюванні до художності творів митця. Важливо, щоб учні сприймали кожен твір українського барокового поета як мистецтво слова. Учитель має в доступній формі подавати школярам інформацію і стимулювати їх до самостійного аналізу та сприйняття. Діти мають інтерпретувати свою точку зору, своє розуміння з приводу певних текстів автора, проводити паралелі із сучасністю.

Щоб навчити школярів сприймати давню українську літературу як самостійне художнє явище, вчителєві потрібно вдаватися до творчих пошуків, застосовувати у роботі нові технології навчання. Так, на нашу думку, при вивченні творчості Григорія Сковороди у 9 класі результативним буде застосування таких методів навчання: «мозковий штурм», робота в парах (трійках), дискусія, «навчальна співпраця», «ажурна пилка», парламентські слухання, «дерево рішень», моделювання конкретних ситуацій, метод асоціацій. Доцільним також буде подавати для позакласного читаття учням для ознайомлення естетично довершені, художньо наснажені, цікаві твори Григорія Сковороди; давати завдання ознайомитися із музичною спадщиною митця; запропонувати пороздумувати над афоризмами Г. Сковороди, які є справжнім джерелом знань і життєвої мудрості, адже великий український філософ кілька століть тому проповідував істини, які і сьогодні є актуальними. Учнім можна запропонувати написання творів на теми: «Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю»; «Не все те отрута, що неприємне на смак»; «Добрий розум, робить легким будь-який спосіб життя»; «Бери вершину і матимеш середину»; «З усіх утрат втрата часу найтяжча»; «Визначай смак не по шкаралупі, а по ядру»; «Сліпі очі, коли затулені зіниці»; «Як ліки не завжди приємні, так і істина буває сувора».

Значну увагу також варто приділити роботі над термінологічним апаратом. Вважаємо, що вивчення творчості Григорія Сковороди має ґрунтується на засадах інтегративного підходу до навчання. На нашу думку, при опрацюванні творів українського барокового автора обов'язково потрібно опиратися на цілісний, композиційний, пообразний аналізи. Вивчення творчості Григорія

Сковороди у 9 класі загальноосвітньої школи можна проводити у формі уроку-конкурсу, уроку-подорожі, уроку-конференції, уроку-літературної дегустації, уроку-диспуту, уроку-квесту. Школярам буде цікаво відчути себе у ролі літературних критиків. Так, висловивши свої думки стосовно прочитаного, вони мають можливість самоствердитися. Важливо, щоб кожен учень відчував свою причетність до високого мистецтва, насолоду від спілкування з ним, потребу замислитися над вчинками героїв.

Отже, специфіка шкільного вивчення давньої літератури загалом і творчості Григорія Сковороди зокрема вимагає нових підходів, нових трактувань і нового розуміння, нового осмислення та глибинного осягнення. На уроках української літератури з вивчення пам'яток давнього українського письменства учитель-словесник має виховувати в учнів любов до нашого минулого, формувати національно-патріотичні почуття, високу моральність, духовні потреби, літературні смаки. Творча спадщина Григорія Сковороди цілком може дати відповіді на одвічні етичні, філософські, моральні питання, які здавна цікавлять людство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус П.В., Шинкарук В.Ф. Давня українська література: Практикум. Житомир, 2003. 164 с.
2. Історія української літератури у дванадцяти томах. Том другий. Давня література (друга половина XVI–XVIII ст.). Київ: Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2014. 838 с.
3. Сковорода Г. Вибрані твори / Упорядкування та передмова Леоніда Ушкалова; примітки і коментарі Леоніда Ушкалова та Сергія Вакуленка. Харків: Прапор, 2007. 84 с.
4. Соболь В.О. З глибини віків: Вивчення давньої української літератури в школі: Посібник для вчителя. Київ: Зодіак-Еко, 1995. 156 с.
5. Ушкалов Л. Ловита невловимого птаха: життя Григорія Сковороди. Вид. 2-е. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. 368 с. (Серія «Постаті культури»)
6. Чижевський Г. Філософія Г. С. Сковороди / Підготовка тексту й передне слово проф. Леоніда Ушкалова. Харків: Прапор, 2004. 272 с.
7. Чижевський Дмитро. Українське літературне бароко: Вибр. праці з давньої л-ри. Київ: Обереги, 2003. 576 с.
8. Шевчук В. Як би я викладав уроки біблїї в середній школі. *Слово і час*. 1991. № 1. С. 5–15.